

Bacheloroppgave

Alternativ og supplerende kommunikasjon som støtte i språkutviklingen

Hvordan bruker barnehagelærere ASK for å støtte språkutviklingen for alle barn i barnehagen?

Cecilie Fannemel

Barnehagelærerutdanning deltid

BLUBA-D

2024

Tal ord: 10875

HØGSKULEN
I VOLDA

Forord

Denne oppgaven markerer slutten på 4 år som deltidsstudent på høyskolen i Volda. Jeg er veldig glad for at jeg begynte på studiet og at jeg klarte å gjennomføre. Jeg har fått utfordret meg selv på flere områder og lært mye av dette, både om meg selv og andre på godt og vondt, og kommet ut av komfortsonen flere ganger, der jeg har vokst veldig av disse opplevelsene og erfaringene. Det har vært både oppturer og nedturer og jeg har hatt mange A-ha opplevelser.

Studiet har gitt meg utrolig mye både faglig og ikke minst bedre selvfølelse som har bidratt til at jeg har blitt tryggere på meg selv i min rolle som barnehagelærer. Jeg har blitt tryggere på at det jeg gjør er riktig, hvorfor jeg gjør det og viktigheten med det.

Jeg vil takke gode studievenninner, som har vært der når jeg har trengt det, familie, venner og samboer, som har måttet være tålmodige med en opptatt student. Jeg vil også takke veilederen min, som har hjulpet, gitt gode råd og veiledning gjennom denne oppgaven og ikke minst informantene mine, som har gitt meg mange gode erfaringer og opplevelser, som jeg kan ta med meg videre. Nå gleder jeg meg til å begynne å jobbe som barnehagelærer. Tusen takk!

Innholdsfortegnelse

Forord	ii
Sammendrag:.....	1
1. Innledning	2
1.1 Formål og problemstilling.....	3
2. Kunnskapsgrunnlag.....	4
2.1 ASK er kommunikasjon	4
2.2 Språkutvikling	6
2.3 Språkstimulering.....	7
2.4 Lekens betydning for språket	9
2.5 Lek og inkludering	9
3. Metodekapittel.....	12
3.1 Min førforståelse	12
3.2 Metode.....	12
3.3 Kvalitativt intervju.....	13
3.4 Valg av informanter	13
3.5 Informanter	14
3.6 Analyse.....	14
3.7 Relabilitet og validitet	15
3.8 Etske utfordringer	16
4. Presentasjon av funn	17
4.1 Situasjoner der informantene bruker ASK.....	17
4.2 Visuell støtte/hjelpemiddel	18
4.3 ASK som støtte i språkutviklingen	19
4.4 Beste praksis.....	20
4.5 Hinder i arbeidet med ASK.....	21

4.6	Å bruke ASK til alle for å fremme inkludering	21
5.	Drøfting.....	23
5.1	Visuell støtte/hjelpemiddel	23
5.2	Inkludering	25
5.3	Kommunikasjon	26
5.4	Støtte i språkutviklingen	28
6.	Avslutning	30
7.	Litteraturliste	32
8.	Vedlegg	35
	Vedlegg 1: Informasjon og samtykkeskjema.....	35
	Vedlegg 2: Intervjuguide.....	39
	Vedlegg 3: Analyseskjema.....	41

Sammendrag:

I denne oppgaven har jeg valgt temaet språkutvikling ved bruk av alternativt supplerende kommunikasjon (ASK), der jeg har hatt søkelys på barnehagelæreres erfaringer og opplevelser med å bruke ASK, som støtte i språkutviklingen. Jeg valgte dette temaet, da jeg ønsker mer kunnskap om hvordan jeg kan bruke ASK som støtte, for alle barn i barnehagen.

For å få den kunnskapen og erfaringene som jeg trengte, brukte jeg den kvalitative metoden semistrukturert intervju for å innhente data. Jeg tok et strategisk valg, der jeg valgte ut fem informanter i forskjellige barnehager og kommuner, som hadde erfaringer med å bruke ASK, der jeg hadde søkelys på tegn-til-tale og bildestøtte. Jeg analyserte materialet og endte opp med de 6 funnene: Situasjoner, visuell støtte/hjelpemiddel, støtte i språkutviklingen, beste praksis, hinder og fremme inkludering med å bruke ASK.

Resultatet viste samlet at informantene hadde forskjellige erfaringer, da noen brukte tegn og bildestøtte, mens andre støttet seg bare til bildestøtte. Barnehagelærerne som ble spurt i denne undersøkelsen fortalte om sine erfaringer og opplevelser med ASK. Et av funnene handler om at bildestøtte blir ansett som et godt redskap/hjelpemiddel for å legge til rette for forutsigbarhet gjennom hverdagen i barnehagen, og at bildestøtte kan hjelpe barna med å uttrykke følelser og ønsker. Et annet funn viser at studiens informanter fremmer en rekke tanker om hva de tenker er en "beste praksis". For det første kom det frem at det å variere ved innlæring av begrep ble ansett som nyttig. Det kom også frem at informanter var opptatt av viktigheten av tidlig innsats. Særlig ble det oppgitt at det å involvere personalet tidlig er en god beste praksis. Resultatene indikerte også at informanter var opptatt av kunnskap i personalgruppen, og at mangel på kunnskap ble sett på som noe som kan skape hinder i arbeidet med ASK. Det siste funnet viser at informantene er opptatt av inkludering. Det ble hevdet at ASK på ulike måter kan fremme inkludering.

1. Innledning

I denne bacheloroppgaven vil jeg se nærmere på hvordan det jobbes med alternativ og supplerende kommunikasjon (ASK) i ulike barnehager, der jeg har søkelys på tegn og bildestøtte. I denne oppgaven omtaler jeg videre ASK forkortet. Ved å bruke kvalitativ metode og semistrukturert intervju, ønsket jeg å få andre barnehagelæreres erfaringer og opplevelser med å bruke ASK med alle barn i barnehagen. Grunnen til at jeg ønsket å undersøke nærmere temaet ASK i barnehagen er at jeg er nysgjerrig på hvordan barnehager arbeider når de bruker ASK. Min førforståelse for ASK før jeg startet opp med undersøkelsen var basert på praksiserfaringer. Der har jeg erfart at barna har god nytte av både tegn og bildestøtte i sin språkutvikling.

Barnehagen og barnehagelærere har et viktig samfunnsmandat i samfunnet, da det står i rammeplanen at barnehagen skal støtte barna i å kommunisere. Barnehagen skal støtte barna i å kommunisere gjennom dialog og samspill, få god språkstimulering og delta i aktiviteter som fremmer kommunikasjon og ei helskaplig språkutvikling (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 23).

Forskning har vist at tidlig innsats med bruk av ASK, kan bidra til å styrke språkutviklingen og øke forståelsen, den impulsive og ekspressive kommunikasjonen. Når barn bruker ASK kan de få gode opplevelser, bli inkludert og være med å medvirke. Dette kan bidra til at barna blir bedre på å kommunisere, noe som gjør at de kan skape flere vennskap (Andresen, 2020, s. 46).

1.1 Formål og problemstilling

Hovedsiktet i denne undersøkelsen er å undersøke hvordan barnehagelærere arbeider med ASK for alle. I denne undersøkelsen har jeg valgt å jobbe etter følgende problemstilling: *Hvordan bruker barnehagelærere ASK for å støtte språkutviklingen for alle barn i barnehagen?*

Jeg har her en problemstilling som er mulig å svare på og fordi problemstillingen er relevant for å gi meg og andre en ny forståelse. Dette er i tråd med Dalland (2022, s. 211), som fremmer at det er viktig at problemstillingen er spennende, enkel og fruktbar. Et sentralt nøkkelord i denne problemstillingen er ASK, som er forkortet og står for alternativ og supplerende kommunikasjon (Andresen, 2020, s. 5). Videre i denne teksten blir alternativ og supplerende kommunikasjon omtalt som ASK. Alternativ er andre måter å kommunisere på enn tale, supplerende kommunikasjon er noe som støtter talen, som håndtegn og symboler. Kommunikasjon er måten vi forholder oss til hverandre ved hjelp av forskjellige uttrykksmåter (Andresen, 2020, s. 8). I følge Selsås & Gujord (2017, s. 14), er språkutvikling en prosess der flere områder utvikler seg mer eller mindre parallelt. Undersøkelsen ble gjennomført i fem ulike barnehager. Datainnsamlingen ble gjort gjennom fem individuelle intervju.

2. Kunnskapsgrunnlag

I denne kunnskapsdelen gjøres det først rede for ASK som kommunikasjon, ASK og språkutvikling, ASK og språkstimulering, lekens betydning for språket med å bruke ASK og til slutt om ASK i lek og inkludering.

2.1 ASK er kommunikasjon

Alt som kan hjelpe en person med å kommunisere når tradisjonelle måter ikke er tilstrekkelig kan man si er ASK. Barn som har forsinket eller utydelig tale, vil ha behov for alternativ kommunikasjon, som kan støtte talen. ASK kan da være ett godt alternativ, men også et supplement i visse situasjoner eller for en periode. For barn som har god språkforståelse, kan ASK være en alternativ måte å uttrykke seg på (Andresen, 2020, s. 8-11).

Det å kunne uttrykke seg med sin alternative eller supplerende kommunikasjon kan man klart se som en menneskerett slik jeg ser det ifølge FNs barnekonvensjon (1989), da barn skal ha frihet til å velge hvordan de vil uttrykke seg (Forente nasjoner, 1989, artikkel 12). Dette kommer også frem i barnehageloven (2020, § 39), da barn som har behov for alternativ og supplerende kommunikasjon, skal få bruke nødvendige kommunikasjonsformer i barnehagen. Noen eksempler på ASK er symboler og håndtegn (Andresen, 2020, s. 8).

Kommunikasjonsløsninger av papir med grafisk design, kalles ofte symboler. Disse kan brukes og organiseres på forskjellige måter, som tematavler eller symboler alene, der man peker på de samtidig som man snakker. På den måten kan symboler visualisere språket, slik at det bidrar til økt deltakelse og kommunikasjon (Andresen, 2020, s. 38-39). Når man bruker tydelige bilder og konkreter i samlingsstund, mener Giæver (2015, s.128), at det er en fin arena, som kan bidra til at innholdet blir forståelig. For å utvikle indre motivasjon for deltakelse blant barna, kan vi rette søkelyset på hva barna interesserer seg for, er opptatt av og liker å gjøre (Giæver, 2015, s. 118). Andresen (2020, s. 36-37) fremmer at et fysisk objekt kan bidra til å øke forståelsen, som for eksempel konkreter med symboler med sanger man kan synge. Her kan barnet få velge hvilken sang det har lyst til å synge, ved å peke på bildet. Tematavler er symboler på et ark, som kan handle om tema man har til ulike

situasjoner. Når disse tilpasses til noe barna synes er gøy, kan det bidra til at barna får gode erfaringer og synes det er meningsfylt å bruke symbolene. Her kan barna være med å bidra og uttrykke om de ønsker endringer eller påvirke innholdet i leken (Andresen, 2020, s. 40). Videre forteller Næss & Karlsen (2018, s. 65), at når vi voksne peker på symboler, kan vi støtte barnet si forståing, som kan bidra til at de får utvidet ordforrådet sitt. Ved å bruke symboler, kan man bidra til god kommunikasjon og samhandling med andre. Når man bruker tegn eller bevegelse til sangene, visualiserer bøker gjennom bilder eller konkreter, kan en slik visuell støtte, være med på å styrke den språklige forståelsen for alle barna i barnegruppa (Lyngseth & Mørland, 2022, s. 110).

En mer avansert måte å uttrykke seg på ved å bruke kroppen, er gjennom håndtegn som tegn-til-tale. Fordelen med å bruke håndtegn, er at du kan bruke det hele tiden når du vil (Andresen, 2020, s. 28-29). Ved å lære småbarn som ikke har lært seg å snakke å bruke tegn, kan de lettere bli forstått og slippe situasjoner der de blir frustrert over å ikke bli forstått. Her kan barna vise tegn til «ferdig», når de er ferdige med å spise eller peke på bilde lei seg, når de er det (Andresen, 2020, s. 50). På den måten kan vi møte barna sine behov og lettere forstå hva de mener. Videre beskriver Andresen (2020, s. 32-33), at vi stimulerer flere sanser, når vi bruker tegn sammen med ordene og når vi bruker tegn mens barna er små, gir vi de flere måter å uttrykke seg på.

Sandvik (2023) omtaler at tegn gir god støtte i språkutviklingen. Ved å bruke tegn i all kommunikasjon kan alle barn bli inkludert, uansett hvilke behov de har språklig sett (2023, s. 24). Lyngseth & Mørland (2022, s. 122) finner at når barn lærer tidlig å uttrykke seg gjennom symboler og tegn- til-tale, kan de lettere forstå og bli forstått. Dette gjelder både for barn og den barnet kommuniserer med. Tegn-til- tale er et godt hjelpemiddel, fordi man kan sikre at alle barn får en god start på språkutviklingen. Når de voksne bruker tegn samtidig som de snakker, gjør vi språket visuelt og budskapet kan bli lettere å tolke for barna, noe som er positivt for språkutviklingen (Andresen, 2020, s. 32).

Jonassen (2017), peker på at tegn kan være en ressurs som lar alle små barn kunne kommunisere før de har utviklet talespråket, og som også kan bidra til mindre frustrasjon. Jonassen viser til en barnehage som bruker tegn- til- tale når de kommuniserer i alt de gjør, noe som har bidratt til at de minste barna blir forstått og

kan kommunisere sine behov. Når barnehagen setter tegn til alle sine sanger og la til tegn til alt som ble gjort i alle sammenhenger fikk det en stor effekt. De minste kunne kommunisere sine ønsker og behov før talespråket kom på plass. Ved at barna kunne vise enkle tegn kunne de lære språket fortere. De så at når eventyrene ble tilsatt tegn, fikk barna se både auditivt og visuelt og ble mer fokuserte, delaktige og brukte selv tegn underveis. De voksne ble mer bevisste på sin egen kommunikasjon og når de la til tegn og mimikk skapte de en god relasjon med barna.

Thorbjørnsen (2020) undersøkte i sin studie hvordan barnehager brukte tegn- til- tale. Når man i noen barnehager brukte tegn-til-tale med alle barna, ble de inkludert og fikk styrket språkopplæringen. Erfaringene viste at de yngste barna fikk et språk og kunne uttrykke seg, før talespråket var utviklet. Når de brukte tegn- til- tale, kunne det gi støtte til barn med språkvansker før de ble oppdaget og det ble satt i gang tiltak. De barnehagene som brukte tegn med alle barna, fortalte at det virket inkluderende for de som ikke hadde utviklet talespråket. Videre forklarer Thorbjørnsen (2020), at ved å bruke tegn kan barna gi uttrykk for følelser, behov og interesser og barna kan bli møtt på behovene sine før de klarer å prate, som fører til mindre frustrasjon og til trygghet. Undersøkelsen viste at barnehagene hadde mange gode erfaringer med å bruke tegn og barnehagelæreren trodde at tegn- til- tale, er bra for språkutviklingen.

2.2 Språkutvikling

Sandø & Myran (2018, s. 5), påpeker at utvikling av et godt språk er noe av det viktigste i et barns liv. Man kan se at språket er avgjørende for sosiale relasjoner og læring. Det er også slik at språk kan være avgjørende for sosiale relasjoner og læring. I utviklingen av språket er barnet i en aktiv prosess der barnet selv medvirker. Høigård (2019) finner at barn har en medfødt evne til å lære språket, men disse evnene er avhengig av å være i språklig og sosialt samspill med andre for at det skal kunne utvikles. Det er i dette språklige samspillet, barna bygger opp språket sitt fra grunnen av (2019, s. 79). Pedagogisk leder har ansvaret for å legge til rette for et godt språkmiljø i barnehagen. Forskning viser også at med barnehageansatte som er tett på barna, er det lettere å bekrefte og lytte til hva barna ønsker å formidle. Med

ansatte som er tett på barna, kan man også bedre stimulere til at barna bli mer språklig aktive (Høigård, 2019, s. 150-151).

Thorbjørnsen (2020) skriver at tegn- til- tale skaper inkludering og trygghet i barnehagen. Dette er fordi barn kan utvikle og støtte språket, der barna kan høre, se og utføre ordet, hjelpe de voksne med å bruke mindre ord, få mere blikk kontakt og et lavere tempo. Inkludering og trygghet i barnehagen fremmes ved å bruke tegn som visuell støtte for talen, da man viser begrepet samtidig som man bruker tegn. Barna vil bruke forskjellige sanser når de selv bruker tegn- til- tale, da de både ser, hører og gjør bevegelsen til tegnet. Thorbjørnsen (2020), viser til at de fleste forskere og barnehagelærere er veldig positive til å bruke tegn- til- tale, men det er noen som er skeptiske, da noen mener at tegnene konkurrerer om oppmerksomheten til talen, mens andre mente at tegn ikke er bra for språkutviklingen til barna, da de voksne bruker for enkle tegn.

2.3 Språkstimulering

Barn lærer gjennom samhandling i naturlige, daglige situasjoner (Bruner, referert til i Vedeler, 2019, s. 43). Språket er som et redskap for læring og ASK kan være en god støtte til språket og kommunikasjonen forøvrig (Andresen, 2020, s. 11-15). Slik Andresen (2020, s. 63) påpeker kan man med bruk av dagtavle med bilder, sanger med tegn- til- tale, sangkort med symboler, tematavler og bilder i alle hverdagssituasjoner kan barna venne seg til å bruke ASK. Det er mye som tyder på at når de ansatte i barnehager er gode på å bruke ASK, vil barna følge etter. I følge Selsås & Gujord (2020, s. 181) er de språklige samhandlingene, samtalene og samspillet med barna det viktigste språkstimulerende verktøyet. De språklige omgivelsene rundt barnet, gir innspill som de bygger opp språket sitt av og gir grunnlaget for hva barn lærer.

For å få til et godt samspill, må man møte omgivelser med felles interesse, oppmerksomhet, samværs glede og kommunikasjonsglede. Videre mener Selsås & Gujord at det viktigste vi kan gjøre, er å sørge for god språkstimulering for alle barna (2020, s. 182). Som det står i rammeplanen (2017, s. 23), skal alle barn gjennom barnehagehverdagen få god språkstimulering, delta i aktiviteter som fremmer kommunikasjon og en helskaplig språkutvikling. Barna skal videreutvikle

omgrepsforståelsen og bruke et variert ordforråd og vi i personalet skal inkludere alle barn i språkstimulerende aktiviteter og skape et språkmiljø, der barna får oppleve glede ved å kommunisere med andre og ved å bruke språket.

(Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 48-49). For å klare dette mener Næss & Karlsen (2018, s. 65-66), at vi som pedagoger må ha søkelys på språkmiljø og være språklige modeller for barna, på den måten kan det komme til nytte for alle barna.

Når barnehageansatte er oppmerksomme på barna sine signal, kan de få bekreftelse og respons på hva de sier som bidrar til at barna får en følelse av å bli forstått. Peker et barn på bilde av biler, kan vi bekrefte med kroppsspråket ved å si, vil du leke med bilene? Ved å ta ned bilene, vise med kroppsspråket der vi nikker og smiler, viser vi at vi støtter og oppmuntrer barnet til lek. Når vi gjentar hva barna sier på riktig måte, kan vi være stillasbyggere for barna, der de kan støtte seg til de voksne og etter hvert trekke unna støtten når de mestrer språket. Vi kan være språkmodeller og si ordene på riktig måte uten å korrigere barna, på den måten blir ikke kommunikasjonen forstyret og samtalen kan vare lenger. Når barnehagelærere er flinke til å gjenta ord flere ganger, blir det lettere for barna å bli kjent med begreper og begrepsforståelsen blir utvidet. Det er viktig å være bevisst på hvilke ord vi bruker under samtale med barna, slik det ikke blir for vanskelig å forstå. Når vi i tillegg kan konkretisere og vise visuelt og får forklart begrepene, kan vi klare å få til et godt språkmiljø (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 7-8).

Ifølge Tetzchner & Martinsen (2020, s. 307) kan kommunikasjonen mellom den ansatte og barna bli stoppet av manglende kunnskap og holdningene påvirker bruken av alternativ kommunikasjon. For å endre holdningene må man få kunnskap om hvordan man kommuniserer. Skal arbeidet med ASK bli vellykket må alle få tilstrekkelig informasjon og hjelp til å tilegne seg de nødvendige ferdighetene, og opplæringen bør omfatte alle i personalet. Da utviklingen av alternativ kommunikasjon tar tid, bør opplæringen foregå regelmessig over en lengre periode. Når en skal lære seg håndtegn, kan det være en fordel å utføre tegnene langsomt og tydelig, slik at de blir lettere å oppfatte (Tetzchner & Martinsen, 2020, s. 320).

2.4 Lekens betydning for språket

I rammeplanen (2017, s. 48-49), står det at barnehagen skal bidra til at barna bruker språk til å skape relasjoner, som redskap, delta i lek og til å løse konflikter.

Utdanningsdirektoratet (2017, s. 14), påpeker at leken er viktig for språkutvikling og språklæring. Leken er frivillig og lystbetont der barna er engasjerte og deltar med glede, og i leken kan de kan uttrykke ønsker, tanker, følelser, delta i ulike roller, argumentere og håndtere konflikter. Her kan personalet gå inn og hjelpe barna når det trengs og delta på ulike måter og på den måten kan de stimulere verbalspråket til barna. For at barna kan bli mer forberedt på hva som skal skje på neste aktivitet, kan man forberede de ved å bruke ord og begrep.

Når voksne er til stede i leken, kan man få til dialoger der alle barna kan delta, på den måten kan man skape en god arena for språkutvikling gjennom lek (Giæver, 2015, s. 87). Dette kommer også frem i sentrale føringer gjennom rammeplanen (2017). Der kommer det frem at ved å bruke bilder og konkreter, kan vi aktivere førforståinga til barna og på den måten gjøre det lettere for de å være språklig aktive under aktiviteten. Når vi gir barna førstegangsopplevelser kan vi klare å skape engasjement og interesse. Når vi hjelper barna med å sette ord på opplevelser, fortelle, forklare, spørre og svare og bruker de gjentatte ganger, får barna de repetert og kan lettere ta i bruk ordene (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 12-13).

2.5 Lek og inkludering

For barn er det viktig at de får leke og være inkludert i ei barnegruppe. Ifølge rammeplanen (2017, s. 8) skal barnehagen bidra til at alle barn som går i barnehagen skal få en god barndom som er preget av trivsel, vennskap og lek. Videre skal barnehagen være et inkluderende fellesskap, der alle får anledning til å ytre seg, bli hørt og delta. Inkludering i barnehagen handler også om tilrettelegging for sosial deltakelse og innholdet må formidles på en måte slik at alle barn kan delta ut ifra egne behov og forutsetninger. Barnehagens viktigste sosialiseringarena er leken (Rammeplanen, 2017, s. 40). Lek er inngangsporten til barna sin verden, da den er indre motivert, knyttet til fantasi og blir styrt av barna sine interesser. Gjennom leken øves fleksibilitet, plastisitet i hjernen påvirkes, og barn får vellykkede erfaringer med mestring, læring og sosialt samspill (Lyngseth & Mørland, 2022, s. 133).

Inkludering er en beskrivelse av å høre til og er noe vi ofte strever med i den norske konteksten. Haug (2014) finner i sin forskning at vi ofte ikke strekker til med inkludering på fire områder. Disse fire områdene er også god som beskrivelse av hva som må til for å oppnå et inkluderende fellesskap. Får å oppnå at et miljø er inkluderende må en ifølge forskeren sikre fire hovedmomenter: deltakelse, fellesskap, medvirkning og utbytte (Haug, 2014, s. 12-13).

For at barna skal få være med å medvirke, må alle barn få mulighet til å bli hørt og til å påvirke. Både barn og foreldre skal få denne muligheten, slik at de kan påvirke barna sine interesser. Utfordringer med å sikre at alle barna skal få utbytte både faglig og sosialt, er at de skal møte en hverdag som sikrer faglig og sosial utvikling, der det viktigste er kvaliteten (Haug, 2014, s. 12-30).

Ifølge undersøkningen til Thorbjørnsen (2020), viste barna kompetanse som de brukte når de trengte det i kommunikasjon med andre i barnehagen. Dette kunne bidra til inkludering og til å få med alle i leken. I følge Statped (2022) handler inkludering om å tilpasse læringsmiljøet til mangfoldet blant barna og gi alle mulighet til å delta i det sosiale og det faglige fellesskapet. Når man bruker ASK gjennom hverdagen, kan det gi større deltakelse for alle barn, da det kan gi en språklig støtte og en god oversikt. Når de barna som har behov for ASK, ser at andre barn bruker symboler, bilder og bruker tegn, får barnet positive assosiasjoner til førstespråket sitt. Dette bidrar til et mer inkluderende fellesskap, der alle er med, får en opplevelse av å bli akseptert og en følelse av å bli sett (Andresen, 2020, s. 62). Sandvik (2023, s. 61) fremmer at barna trenger et felles språk. Når alle kan tegn og forstår tegn kan det fremme et inkluderende fellesskap. Dette virker styrkende på det inkluderende fellesskapet fordi de kan klare å kommunisere med hverandre og på den måten få til en god lek. Da kan også de uten talespråk kommunisere med de som har talespråk og få til en god lek. Videre påpeker Sandvik (2023, s. 67) at barn gjennom fellesskap med andre får oppleve livsmestring og føle seg verdifull. Dersom barna ikke gjør seg forstått eller forstår, kan det føre til det motsatte der barna kan bli ensomme og at barnet kan kjenne på et mindreverdighetskompleks. Dette kan man hindre ved å lære alle barn ASK, slik at de kan forstå og bli forstått og på den måten skape en fellesskapsfølelse.

Lyngseth & Mørland (2022, s. 26), påpeker at inkludering og deltakelse må ses i sammenheng med barns medvirkning. For å sikre barns medvirkning må barnehageansatte fortolke og observere barna sine uttrykk og innspill. Dette kan

være en faglig utfordring og kan løses gjennom økt og utvidet kompetanse, blant annet i alternativ og supplerende kommunikasjon (ASK).

Barns medvirkning handler om at barn skal bli sett og hørt og uttrykke deres skal bli ivaretatt (Sletten & Jørgensen, 2021, s. 51). I barnehagen skal enn legge til rette for medvirkning som er tilpasset alder, erfaringer, behov og individuelle forutsetninger til barna. I tillegg må vi observere og følge opp de ulike uttrykkene og behovene til alle barn (Rammeplanen, 2017, s. 27). Videre forteller Sletten & Jørgensen (2021, s. 28), at barn som kommuniserer på andre måter enn gjennom verbalspråket, har rett til å gi uttrykk for egne vilkår og synspunkt. Når vi jobber med barns medvirkning må vi se barn som subjekt, der vi må anerkjenne de. Sletten & Jørgensen (2021, s. 23), skriver også at vi voksne er rollemodeller for barna, og de tar til seg våre handlinger og væremåter. Lyngseth & Mørland (2022, s. 134-135), påpeker at barnehagen skal være en trygg og god plass å være for alle barn, og noen trenger veiledning fra pedagoger som er faglig trygg, engasjerte og sensitive og som styrker alle barna sin deltakelse i leken. Noen ganger trenger barna at pedagoger tolker og setter ord på barna sine kroppsspråk, der verbalspråket ikke strekker til. Når de voksne er der og tolker, oversetter og selv inntar roller i leken, kan det bidra til å inkludere alle barna i leken.

Når barna blir trygge på den voksne, virker det inn på læring og utvikling både sosialt, kognitivt og emosjonelt. Dette kan da bidra til å motvirke tendenser som mobbing i barnehagen. For å forebygge dette, kan man arbeide med lekegrupper, og etablere, vedlikeholde og utvikle vennskap og være en trygg voksenkontakt for barna (Lyngseth & Mørland, 2022, s. 74). Når barna klarer å beherske reglene i leken, klarer å uttrykke seg forståelig, lærer å vente på tur og å spørre om hjelp, kan det være de viktigste ferdighetene for å bli inkludert i leken. Å styrke barna sin mestringsevne og bygge opp et positivt selvbilde, kan sees på som et universelt forebyggende tiltak (Lyngseth & Mørland, 2022, s. 76).

3. Metodekapittel

I denne delen vil jeg først presentere min førforståelse av temaet, før jeg definerer metode og ulike metoder. Videre forteller jeg om kvalitativt intervju og den metoden jeg brukte, før jeg beskriver valg av informanter, litt om informantene, hvordan jeg analyserte materialet, reliabilitet og validitet, før jeg til slutt forteller litt om etiske utfordringer.

3.1 Min førforståelse

Førforståelse betyr at vi allerede har en mening om noe før vi undersøker det (Dalland, 2022, s. 60). I arbeidet med undersøkelsen har jeg hatt et bevisst forhold til min førforståelse. Jeg visste for eksempel ikke hvordan informantene brukte ASK for å støtte språkutviklingen for alle barn i barnehagen. På en annen side visste jeg min egen opplevelse av ASK i barnehagen. På grunnlag av dette og min samlede førforståelse laget jeg spørsmål som var åpne der informantene kunne komme med sine opplevelser om ASK. På den måten kunne jeg skille min egen førforståelse fra det som informantene sa, og slik forsøkte jeg å motvirke bekreftelsesfellen. Hesselberg (2020) oppsummerer bekreftelsesfellen med at vi søker informasjon som støtter våre standpunkt, tolker informasjon som passer oss best og at vi husker informasjonen som passer best for oss. Ved at jeg var oppmerksom på denne tendensen, kunne jeg for eksempel motvirke dreining av det informantene sa.

3.2 Metode

En metode kan forklares som at det er en beskrivelse av en fremgangsmåte, et middel til å løse problemer og for å komme frem til ny kunnskap. For å komme frem til ny kunnskap trenger vi forskjellige metoder for å finne ut om påstander er holdbare, gyldige og sanne. Når man bruker kvalitativ metode kan man finne ut av andre sine meninger og opplevelser, som ikke kan la seg måle eller tallfeste (Dalland, 2022, s. 54).

3.3 Kvalitativt intervju

Til sammenligning med den kvantitative forskningsmetoden er den kvalitative metoden preget av at man får tak på andre menneskers opplevelser. Jeg valgte å bruke den kvalitative innsamlingsmåten intervju og vurderte at intervju var best egnet til å få frem andre pedagoger sine erfaringer og opplevelser med ASK. Med denne undersøkelsen var det et mål å få høre om valg og forklaringer for valg som barnehagelærere har tatt. Dette er i tråd med Stokken et al., (2022, s. 123). I denne undersøkelsen har jeg valgt å bruke intervju som metode for å komme tett på andre sine meninger og tolkninger. Det semistrukturerte intervjuet er valgt da dette gir meg svar på spørsmål som handlet om ASK. Dette er i tråd med Dalland (2022, s. 68) som beskriver at kvalitativt intervju brukes for å få frem kunnskap, som kan føre til forståelse og handling.

3.4 Valg av informanter

I utvalget av informanter ble det tatt et valg om strategisk utvalg. Dette er personer som har den kunnskapen og erfaringen om ASK, som jeg ønsker å vite noe om (Dalland, 2022, s. 79). Først tok jeg kontakt med styrer som snakket med de ansatte og avtalte hvem som ville være informant til oppgaven min.

I forkant av intervjuene laget jeg til et informasjons- og samtykkeskjema med informasjon til informantene og spørsmål om de samtykket. Slik forsøkte jeg å fremme at de skulle forstå hva det innebar å delta (informert samtykke). Jeg informerte om hva slags oppgave jeg skulle skrive og hva som var formålet med den. Videre sto det informasjon om at intervjuet er anonymt, hvordan jeg ville gjennomføre intervjuene, samt at jeg gjorde dem oppmerksomme på min taushetsplikt. Jeg utarbeidet videre en intervjuguide som da var med på å forberede meg mentalt og faglig til intervjuet (Dalland, 2022, s. 82-83). For å kunne transkribere intervjuet brukte jeg lydopptak. Lydopptak ble tatt fra to plasser og ble tatt opp med UiO sin nettskjemadiktafon (UiO, 2024), for å være sikker på at jeg skulle få med meg all den informasjonen som informantene kom med. Dette avklarte jeg og informerte informantene om på forhand, slik av vi kunne gjennomføre intervjuet på et rolig sted og ikke blir forstyrret (Dalland, 2022, s. 87).

3.5 Informanter

Informantene har ulike erfaringer og utgangspunkt for å bruke ASK. De jobber på både småbarns- og storbarnsavdeling og har ulik erfaring fra 5-30 år i barnehagen, der alle har hatt kurs om ASK og to av de var i gang med kompetanseutviklingsarbeid gjennom ReKomp. Alle informantene bruker ASK med alle barna. Det kom også frem at de brukte det enda mer med de som har enkeltvedtak om ASK. Noen har søkelys på bildestøtte, mens andre har søkelys på tegn-til-tale og bildestøtte.

Informantene er anonymisert og jeg kommer til å oppgi disse som nummer 1, 2, 3, 4 og 5, videre i oppgaven. Informant nr.1: Har jobbet i barnehage i 25 år og tatt videreutdanning innen språk og språkstimulering. Har vært med på kurs med ASK sammen med hele personalet. Informant nr.2: Har jobbet i barnehagen i 9 år etter endt utdanning. Har hatt kurs om ASK og jobber nå med å sette det litt i system. Har nylig tatt videreutdanning i læringsmiljø og pedagogisk leiing. Informant nr.3: Har jobbet i barnehage i 19 år, og har vært med på introduksjon om ASK, der de lærte hvordan man setter det opp og hvordan man bruker det. Informant nr.4: Er utdannet førskolelærer og har jobbet i skolen i 15 år, og nå 5 år i barnehagen. Har vært med på ReKomp, hatt kurs på planleggingsdager og har fast tema om ASK på hvert personalmøte. Har i tillegg tatt kurs om ASK på nettet. Informant nr.5: Har jobbet i barnehage i 30 år og har vært med på utviklingsarbeid med ASK nå i år, der alle bli opplært på å skulle bruke alternativ og supplerende kommunikasjon til alle ungene.

3.6 Analyse

Da jeg startet analysen, var det viktig å gjøre klart hva det er å analysere. En analyse er det samme som en undersøkelse, der en forklarer, eller skiller flere sider av det man undersøker (Stokken et al, 2022, s. 159).

Ifølge Dalland (2022, s. 95) starter man allerede med analysen når man bearbeider intervjuet med transkriberingen. I arbeidet med å transkribere skrev jeg ned ord for ord som ble sagt og skrev det ut. Slik kan transkriberingen være et godt hjelpemiddel når man skal tolke teksten. Man kan si at det er en gryende start på analysen.

Videre i analysen samlet jeg alt jeg hadde transkribert i et dokument, før jeg reduserte mengden data, der jeg trakk ut essensen av det som informantene hadde sagt (Tjora, 2018, s. 36-37). Jeg reduserte mengden data ved å plassere spørsmålene i en tabell. Videre plasserte jeg informantenes svar under hvert spørsmål. Slik kom det frem hva informantene hadde sagt (Dalland, 2022, s. 94), og jeg kunne lettere sammenligne informantenes svar. Dette var et ganske stort materiale så jeg gikk inn og så på hvilke av spørsmålene som ga meg mest svar på min problemstilling. Dette gjorde jeg, ved å lage en oversikt med stikkord og punkt som jeg tenkte var viktig å ha med. Videre reduserte jeg mengden ytterligere, ved å samle det som var svar på problemstillingen og se disse i sammenheng med hverandre. Dette skjedde i flere omganger da det noen ganger var flere punkt som kunne samles i samme kategori.

3.7 Relabilitet og validitet

Det som jeg undersøker, må være relevant og gyldig og Dalland (2022, s. 43) kaller dette for validitet. Det er et grunnleggende krav til at informasjonen jeg har hentet inn, var relevant for problemstillingen min (Dalland, 2022, s. 63). For at funnene skulle være relevante for oppgaven min, intervjuet jeg barnehagelærere som hadde erfaringer med å bruke ASK for å styrke språkutviklingen for alle barn i barnehagen. For å ikke få til ledende svar, prøvde jeg å legge vekk førforståingen min og stilte åpne spørsmål på bakgrunn av problemstillingen.

Ifølge Dalland (2022, s. 58), dreier reliabilitet seg om resultatet på forskningen sin troverdighet, om det jeg har presentert er til å stole på. Ved at jeg beskriver bakgrunnen for hvorfor jeg skriver om dette temaet, hva jeg skal bruke resultatet til og hvem jeg er som undersøker dette, kan den som leser oppgaven min vurdere om den er til å stole på. Når jeg beskriver hvordan jeg har gått frem med å samle inn informasjon og om det er noe som kan ha påvirket resultatet, kan det bidra til at den som leser oppgaven min kan se på den som pålitelig.

Når jeg forberedte meg godt og var veldig oppmerksom under intervjuet, kunne jeg som Dalland (2022, s. 63) skriver redusere de vanligste feilene. For å hindre at disse feilene oppsto, måtte jeg lage til spørsmålene mine så tydelige som mulig, slik at ikke informantene misforsto spørsmålet og det kom frem gale svar. Under

transkriberingen, var det viktig at jeg gjennomførte den nøye, slik at det ble tydelig hva som var kommet frem. Ved at jeg brukte lydopptaker og ikke bare skrev notater, var det lettere å få med seg alt som ble sagt. For å hindre at lyden ble dårlig, tok jeg med meg 2 lydopptakere for å sikre at det ble bra nok lyd og at jeg fikk med meg alt som ble sagt. Detaljer som kroppsspråk og engasjement var vanskelig å oppfatte på lydopptaker, så derfor skrev jeg ned notater langs med, slik at alle detaljer kom frem, når jeg skulle analysere svarene på spørsmålene mine og se på funnene. Da var det viktig at jeg noterte slik at jeg forsto hva jeg har skrevet, for å hindre feil.

3.8 Ethiske utfordringer

Når jeg gjennomfører et kvalitativt intervju er det viktig å passe på å ivareta integriteten til personene som blir intervjuet både under intervjuet og etterpå. Det er et krav at jeg skal anonymisere slik det ikke bli gjenkjennbart og at jeg behandler opplysningene jeg får varsomt og det er ofte nødvendig å innhente samtykke (Fangen, 2022). Som Dalland (2022, s. 168) skriver, er det viktig at informantene føler seg ivaretatt. På den måten kunne det hindre at jeg underveis møtte på etiske utfordringer, som at informanten trekker seg. For å klare dette og hindre at de trekker seg, informerte jeg informantene mine, om at all personopplysning og informasjon ville bli anonymisert og ikke kunne kobles til verken navn, adresse eller arbeidsplass. På den måten, kunne jeg skape tillit og få den kunnskapen (Dalland, 2022, s. 169), de satt inne med. Dersom jeg var uenig i det som ble sagt underveis i intervjuet, måtte jeg tenke over kroppsspråket mitt for å hindre etiske problem. Før jeg begynte med intervjuene, forsikret jeg meg om informantene hadde forstått all informasjonen i samtykke skjemaet, før de skrev under og vi begynte med intervjuet (Dalland, 2022, s. 82).

4. Presentasjon av funn

I denne delen vil jeg presentere studienes funn. Jeg har undersøkt hvilke erfaringer barnehagelærere har med ASK. Funnene som presenteres her under handler om situasjoner der informantene bruker ASK, visuell støtte/hjelpemiddel, ASK som støtte i språkutviklingen, beste praksis, hinder i arbeidet med ASK og å bruke ASK til alle for å fremme inkludering.

4.1 Situasjoner der informantene bruker ASK

Informantene bruker ASK bevisst med alle barna i barnehagen. I denne undersøkelsen kom det frem at informantene bruker ASK med barna i overgangssituasjoner, slik barna er forberedt på hva som skal skje, under måltid, slik at barna kan peke på hva de vil ha å spise, i samlingsstund, når de har tema samling, garderobesituasjoner, når de er på tur, i lek både inne og ute, når de leser bøker, er på do, vasker hender, har gjennomgang med dagtavle og med foreldrene der de viser bilder av dagen og ellers ved behov.

To av informantene bruker tegn med barna under lek og i alle situasjoner gjennom dagen, mens de tre andre bruker bildestøtte til de som trenger det og ved behov. Når det gjelder voksenrollen og barna sin rolle, sier informant 1 og 5, at de bruker tegn i alle situasjoner gjennom hele dagen og bruker bilde som støtte ved behov. Informant nr.5 sier at de «Bruker tegn i absolutt alle situasjoner alltid (...) og alle de faste personalet er veldig flinke å bruke det i alle situasjoner». Informant nr.2 føler derimot at barna ikke har behov for det, men har kommet til å bruke det dersom hun har sett det har vært behov for det. Barna gjør seg forstått ved å bruke tegn som støtte og peke på bilder og på plansjer der de forteller til andre barn. Informant nr. 1 og 4, sier at barna bruker bilder til diskusjon under måltidet, der de snakker om hva de vil ha på skiven og hvilke pålegg som er på de ulike bildene. Informant nr.4 synes det er spesielt viktig med dagsrytmen som henger på dagtavlen, da det er mest behov for den. «Dagtavlen er den som alle er veldig avhengige av. Ellers i leken, så er behovet der, men ikke i så stor grad, da det blir på enkelt ting for noen».

I de situasjonene der barna bruker ASK har informantene sett at de bruker det mest i lek, når de trenger bilde støtte, når de har dagtavle og ved måltid, der de kan peke

på hva de ønsker å ha på skiven eller knekkebrødet. Informant nr.1 sier at barna bruker tegn med hverandre, spesielt med nye barn. «Ungene går bort og spør om de skal leke, være venner og brukte tegn samtidig (...). Da følte barna det ble lettere å dra med barnet, når de hadde tegna. Så veldig effektivt». Informant nr.5 sier barna bruker tegn gjennom hele dagen, hele tiden, men har en utfordring med å bruke tegn med hverandre i lek uten en voksen til stede.

«I og med vi bruker tegn gjennom hele hverdagene i alle aktiviteter, har jeg egentlig tenkt de kom til å være mer aktive, men når vi voksne er litt på sidelinjen, og ikke så aktive, da detter det vekk. Så det er en utfordring».

Samtidig har informanten opplevd at barna bruker tegn med hverandre i forhold til temaplansjer som henger på veggen på avdelingen, som eventyret om skinnvotten.

«Et av de minste barna har stadig tatt med seg andre unger bort og så forteller hun hele eventyret. Det va en gang en mann (...) pekte hun på bilde for bilde. Så forteller hun egentlig hele eventyret, med å peke på. (...) og det å bilde gjøre det sann, gjør at de klarer å formidle til hverandre».

4.2 Visuell støtte/hjelpemiddel

De hjelpemidlene som informantene bruker mest er bildestøtte, som er bilder av forskjellige ting som skal skje i løpet av dagen. Informantene har laget seg en bildeoversikt, som blir kallet for en snelle, der det er bilder av forskjellige leker, de ulike følelsene og de ulike situasjonene som skal skje i løpet av dagen. De har også andre bildekort, dagtavle der det er bilder som viser hva som skal skje den dagen, de leser bøker, og har tematavle med bilder av det de holder på med denne perioden. I tillegg har de bilder i garderoben med oversikt over hvilke klær barna skal ha på seg når de skal ut og i hvilken rekkefølge de skal ta på seg klærne. De bruker også tegn og sanger med bilder/tegn.

Informant nr.5 har observert «Når vi har sanger med bildesymbol og setter tegn til symbolene, blir det lettere for barna å lære tegnene».

Informantene er opptatt av at barna skal få være med å medvirke underveis og komme med innspill under for eksempel samling og hvilke bilder som skal henges opp på dagtavlen. Tre av informantene har god erfaring med å bruke bildestøtte,

mens to informanter har god erfaring med å bruke tegn og bruker tegn i alle situasjoner gjennom dagen. Informant nr.5 sier hun har «God erfaring med tegn-til-tale og ser at alle har utbytte av at vi bruker tegn. Barna bruker også tegn for å gjøre seg forstått når de kommer til kort med det verbale». Mens informant nr. 3 sier hun har «Ingen erfaring med tegn-til-tale. Nei, det har jeg ikke hatt noe behov for i siste året her. Det er bildestøtte vi har hatt søkelys på». Informant nr.4 sier hun ikke bruker tegn-til-tale, da hun mener «Det er ikke nødvendig, det er nokk med bilder».

De har tematavler og plansjer som henger på veggene, så de kan støtte seg til ved behov. I tillegg sier informant nr.2, at de har lekeplansjer i lekekasser, der det er bilder av ulike deler som hører til for eksempel til togbane som de kan bruke som hjelpemiddel under lek med barna. Informantene sier det er stort behov for å bruke tegn/bildestøtte og dagtavle. Ved å bruke bildestøtte, sier informant nr.1, at «Barna får forklart hva de tenker og på den måten kan det hindre at barna bli frustrert over å ikke bli forstått eller få frem hva de tenker». Informant nr.2, synes «Det er greit å få samlet oppmerksomheten, når de har et felles bilde å vise til». Videre oppgir informanten, at når de har «Plansjer i forhold til tema og sanger, blir det lettere for barna å lære ordet».

4.3 ASK som støtte i språkutviklingen

Det neste funnet som pekte seg ut i datamaterialet var at alle informantene brukte ASK bevisst for å støtte opp språkutviklingen. Etter at informantene begynte å bruke ASK, har de sett stor fremgang, der barna gjør seg mer forstått og forstår bedre med bildestøtte og tegn, og de kan få til gode samtaler sammen.

Informant nr.1 sier de kan få til gode samtaler med å bruke tegn, da tegn er det samme uavhengig av hvilket språk du har. «Vi kan få til fine samtaler, og tegn er de samme, et fellesskap og de forstår hverandre». Videre sier informant nr.1 at de «Bruker bevisst bildestøtte for å støtte språkutviklingen for alle barna i barnehagen, da de så at alle hadde nytte av det». Informant nr.2 sier at «ASK er en støtte til verbalspråket, der de bruker bildekort som henger på klærne, der det er bilde over det de trenger både inne og ute».

De har observert at barna blir mindre frustrert, da de klarer å sette ord på følelser ved å bruke bildestøtte og tegn. Informant nr.2 sier at «Barna kan kortene (...) de vet

veldig godt hva det er, hva som skal skje, hva det heter og hva de kortene betyr».

Informant nr.5 sier at

«Frustrasjonsnivået er lavere fordi de klarer å gjøre seg forstått. De klarer å uttrykke seg. Så når de vil ha en ballong for eksempel, og ikke klarer å si det, så gjør de tegne» (...) «Også i forhold til følelser, hvor mye lettere det er for dem å uttrykke at nå blei jeg lei meg, eller at nå ble jeg sint (...) at vi har brukt så mye alternativ, supplerende kommunikasjon hele tiden, det hjelper de til å få en bedre språkforståelse faktisk».

4.4 Beste praksis

Alle informantene fortalte om hvilken beste praksis de hadde med tanke på arbeidet om ASK. De synes det har blitt lettere å kommunisere med alle barna. Ved å bruke bilder som på dagtavlen, får barna en oversikt og ser strukturen på dagen over hva som skal skje. Når man får det inn som en rutine, kan barna bruke bilder til å sette ord på følelsene sine, når de ikke klarer det verbalt. De kan kommunisere med hverandre med å bruke bilder eller tegn. Informant nr.5 synes at barna lærer fortere, når de blir presentert for nye begrep, der de får se bilde av begrepet, høre begrepet og bli vist tegnet til begrepet. Videre sier informantene at når man skal begynne med ASK, er det er lurt å begynne i det små, slik at det ikke blir overveldende og heller bygge på etter hvert. Det er viktig med en felles opplæring, der man inkluderer personalet fra starten av, snakker åpent, tørr å by på seg selv, være aktive og prøve seg frem. Når man i tillegg får ASK inn som en rutine og bruker det som en arbeidsmåte, er det en større mulighet for å lykkes. Informant nr.1, har blitt en forkjemper for ASK og mener det er viktig å dele erfaringene sine med andre, skryte av hverandre og på den måten løfte hverandre opp. «Når alle er flinke til å bruke ASK, har en felles visjon og ser verdien i det, kan det bidra til å lykkes».

Informant nr.4 tenker en må starte i det enkle, der man starter med få ting. «Bare sånn som et dokort, samlingskort eller matkort. Starte i det små, og så bygge seg opp litt etter litt, det tror jeg faktisk er veldig viktig, så det ikke blir så uoverkommelig og så overveldende».

Informant nr.5 har sett at barna lærer mye fortere når de bruker tegn, og har god erfaring med å begynne med sanger.

«Hvis man setter tegn til de sangene som vi bruker mer fast, så er det en fin måte å begynne på. Både for personalet og for ungene. Det er en veldig konkret og lett måte. Så det å begynne med sang først, og så velge seg ut en aktivitet i løpet av dagen der du skal ha et ekstra søkelys på det».

4.5 Hinder i arbeidet med ASK

Det som også utpekte seg i datamaterialet var ytringer som handlet om hinder informantene var opptatt av. Informantene sier det kan være vanskelig å få med hele personalgruppen, da man kan møte litt motstand, da det kan føles ukjent og utrygt. De har opplevd at personalet kan glemme å ta med seg og bruke bildestøtte, som da gjør det vanskelig for barna å forstå og motta beskjeder. Det er viktig å bli mer bevisst og få det inn som en normal del av språket. Informant nr.2 synes det er lett å glemme å bruke ASK når barna har et godt verbalspråk, og det kan da være en utfordring for de voksne å bruke bildestøtte. Derimot har informant nr.4 en annen opplevelse, da enkeltbarn ikke ønsker å bruke bilder.

Informant nr.5 sier det er vanskelig når bilder ikke er tilgjengelig når hun trenger dem

«Hvis du ikke hadde vært i forkant å lage deg bildekortet med de bildesymboler, så står du der og så trenger du det, så ja, nå har jeg det ikke. Men da har vi støttet oss til det med tegnet. (...) for vi alltid har hendene tilgjengelige. (...) Og så klart det tar tid, det å sitte og lage alt dette materielle».

4.6 Å bruke ASK til alle for å fremme inkludering

Informantene var opptatt av å bruke ASK med alle for at det skal bli en del av det normale, slik at alle barna kan bli inkludert. Informant nr.3 bruker ASK ved behov som for eksempel, når barna er lei seg og ikke klarer å uttrykke seg. De fire andre, bruker ASK med alle barna. Informant nr. 5 ser at alle barna har stort utbytte av å bruke ASK og at det forsterker språklig.

«Vi bruker det med alle, da vi ser de har godt utbytte av det språklig (...) ved å bruke tegn er det også en styrke, for de barna som er flinkest til å uttrykke seg.

Også for at alle skal kunne det, slik at de igjen kan møte de barna som faktisk virkelig trenger det. Og det kan være en styrke oppimot det barnet».

Videre sier hun at barna er så flinke til å uttrykke seg med tegn og at de ser en produksjon av ord etter noen få uker. Da kommer mange ord og de kan i større grad uttrykke seg verbalt.

Informant nr.1 sier de jobber med inkludering og at det er mer inkluderende å jobbe med tegn og bildestøtte til alle, enn bare med det enkelte barn, da det skal bli vanlig og det skal være det normale. «Vi skal jobbe med inkluderende praksis, og det er jo barn med spesielle behov som skal føle seg på helt lik linje som absolutt alle, det er ikke noe spesielt med meg». Når man bruker ASK i alle situasjoner, kan det bli en del av det normale, og barna kan få god støtte, forståelse og på den måten ta vare på alle barna, som kan gjør at alle kan føle seg inkludert. Informant nr.4 er opptatt av at alle barna skal bli inkludert i leken, at vi skal ta vare på hverandre og hindre mobbing.

«Hvis vi bare bruker ASK på de ungene som trenger det, så blir det på en måte et spesialhjelpemiddel, som kan knyttes til bare det barnet. Det er et redskap for å knytte alle i sammen, det er for oss alle og alle kan bruke det. Så i forhold til inkludering, ta vare på hverandre, inkludere hverandre i leken, så det bli et felles språk som alle kan være med på, selv om de ikke har det».

5. Drøfting

I denne delen drøftes funnene opp mot problemstillingen: *Hvordan bruker barnehagelærere ASK for å støtte språkutviklingen for alle barn i barnehagen?*

Først drøftes hvordan barnehagelærere bruker ASK for å støtte språkutviklingen for alle ved bruk av visuell støtte og hjelpemiddel. Deretter vil jeg drøfte viktigheten av bevissthet om inkludering, kommunikasjon, før jeg til slutt drøfter hvordan man kan arbeide med støtte i språkutviklingen.

5.1 Visuell støtte/hjelpemiddel

Informantene har ulike erfaringer med å bruke tegn, da noen bruker det i alle situasjoner, mens andre mener det ikke er nødvendig eller har søkelys på dette. Lyngseth & Mørland (2022) beskriver at man styrker og støtter språkforståelsen for alle barn i barnegruppa når man bruker tegn til sanger. Dette samsvarer med det informanten forteller, da de bruker sanger med tegn og symbol og føler at det har vært lettere for barna å lære sangene. De har fått inntrykk av at barna har fått bedre språkforståelse, da de kan gi uttrykk for følelser, behov, interesse og føler det har blitt mindre frustrasjon. På den måten kan barna bli tryggere, som kan være bra for språkutviklingen (Thorbjørnsen, 2020). Hadde de ikke brukt tegn, kunne det potensielt hatt negativ effekt på språkutviklingen.

Den ene informanten som har god erfaring med tegn, har sett at barna har stort utbytte av dette, da de klarer å formidle det de ønsker. En annen informant har observert at barna bruker tegn med hverandre, i tillegg til det verbale. Dette har resultert i at det er lettere å få med nye barn som begynner i barnehagen og opplever at det har vært veldig effektivt. På den måten kan barna formidle det de ønsker, bli forstått og kommunisere ved behov, før de har utviklet talespråket (Jonassen, 2017). I motsetning til informanten som ikke har noen erfaringer med å bruke tegn-til-tale og ikke har sett behov for det. Her tenker jeg at barna kan møte flere situasjoner, der de lett blir frustrert over å ikke bli forstått eller å forstå de andre (Andresen, 2020).

Forskerne Thorbjørnsen (2020) viste til, manglet trolig erfaringer og kunnskaper om hvorfor det er viktig å bruke tegn da noen av de var skeptiske. Her har de trolig ikke brukt tegn noe særlig, slik at de har sett effekten av disse med for eksempel de

minste barna. Etter funnene mine i denne undersøkelsen, er jeg enig med de fleste forskere, som Thorbjørnsen (2020) viser til, som er veldig positive til å bruke tegn-til-tale. Da informantene har observert at barna bruker tegn, når verbalspråket ikke er på plass og har klart å uttrykke seg ved å bruke tegn. På den måten kan en unngå at barna blir frustrert over å ikke bli forstått og møte deres behov og ønsker. Som for eksempel når de er ferdig med å spise mat, gjør tegnet for ferdig, eller gir uttrykk for at de er sulten eller lei seg (Andresen, 2020). Det som i tillegg er positivt er at vi kan bruke tegn hele tiden når vi vil (Andresen, 2020), da vi har med oss hendene og de er tilgjengelig hele tiden.

I denne studiens funn forteller informant nr.1 og 4, at de opplever at barna peker på bilder og bruker de til diskusjon under måltid og forteller til andre barn, der de får til gode samtaler. Når barna visualiserer språket ved å bruke disse symbolene, kan det bidra til at barna får økt deltakelse og kommunikasjon (Andresen, 2020). Når barna får se disse visuelt, blir det lettere for de å forstå og lære begrepene, enn om de ikke hadde brukt bilder. Informant nr.4 synes det er viktig med dagsrytmen og at barna er avhengig av denne. Når de viser bilder kan oversikt over dagen bli forståelig, og ved å ha søkelys på barna sin interesse, kan de bli indre motivert og mer deltakende (Giæver, 2015), under leken. I tillegg kan de aktivere førforståelsene til barna og det bli lettere for barna å være språklige aktive ved å bruke bilder og konkrete. På den måten kan en skape engasjement, interesse blant barna og forberede de på hva som skal skje (Utdanningsdirektoratet, 2017).

I denne undersøkelsen kom det frem at informantene opplever at barna blir mindre frustrert når de bruker bildestøtte. I tillegg får barna en god støtte til verbalspråket og får mulighet til å sette ord på følelser. Når de i tillegg bruker konkrete med symboler med sanger, kan barna få økt forståelse (Andresen, 2020). Næss & Karlsen (2018) mener at barna kan få utviklet ordforrådet sitt og få forklart begrepene, når de voksne peker på symboler for å støtte barnet si forståelse. Dette kan informantene som bruker lekeplansje klare, da de bruker lekeplansjer i lekekasser, som beskriver de ulike delene til for eksempel togbane. Når de voksne bruker denne i leken med barna, kan de få til gode dialoger, der de kan konkretisere og visualisere og få forklart begrepene. Når den voksne er språkmodeller og sier ordene riktig uten å korrigere barna, kan samtalen vare lenger. På den måten kan informanten få til et godt språkmiljø (Utdanningsdirektoratet, 2017), kontra de som har søkelys på å

bruke bildestøtte, som tematavler og plansjer ved behov, da de ikke får like mye hjelpemiddel under leken.

Etter å ha sett på funnene i denne undersøkelsen ser jeg at mange av mine informanter er opptatt av viktigheten med å bruke bilder for å visualisere for barna. På den ene siden kan det bli lettere for de å forstå hva som skal skje, hva de ønsker, tenker og mener. På den andre siden kan man få til gode samtaler og barna kan klare å få forklart uten å bli frustrert. Når man ser på viktigheten av å bruke både tegn og bilder i hverdagen, kan det være til det beste for barna, da man kan bruke disse gjennom hele barnehagedagen. Det kan da hjelpe barna til å lære fortere, hindre frustrasjon og få til gode samtaler. Når ASK blir brukt i hele barnehagen, og for alle barna i barnegruppene, kan også de som har behov for ASK, få bruke de nødvendige kommunikasjonsformene som de trenger, som håndtegn og symboler (Barnehageloven, 2020).

5.2 Inkludering

Tegn-til-tale skaper inkludering og trygghet, når man bruker tegn med alle kan det være inkluderende for de som ikke har utviklet talespråket, da de også kan uttrykke seg (Thorbjørnsen, 2020). Samtidig må barna ha et felles språk når de skal være med i leken. Da kan de kommunisere med hverandre og få til en god lek, også de uten talespråk (Sandvik, 2023). Dette samsvarer med de informantene som jobber med og har søkelys på inkludering. For at alle barna skal føle seg inkludert, ta vare på hverandre og hindre mobbing, bruker to av informantene som jobber med inkludering tegn med alle barna og gjør det en del av det normale. Har man brukt dette som et spesialhjelpemiddel, har man ikke hatt dette felles språket som redskap for å knytte alle sammen. Når barn som ikke mestrer å bruke tegn på samme måte som andre barn, møter barn som behersker å bruke tegn, kan det bidra til at barna får en opplevelse av å bli akseptert og får følelsen av å bli sett (Andresen, 2020).

I et av funnene kom det frem at en informant ikke var så opptatt av å bruke ASK gjennom hele dagen, da det bare ble brukt ved behov. Dette kan bli en utfordring da man skal sikre at alle barn møter en hverdag der de får utbytte både faglig og sosialt, der det viktigste er kvaliteten (Haug, 2014). Ifølge Thorbjørnsen (2020) sin

undersøking, viste barna kompetanse når de trengte det, som kan bidra til inkludering, få alle med i leken og for kommunikasjonen din del.

På den ene siden kan det tenkes at barna kunne fått større deltakelse, språklig støtte og god oversikt dersom man hadde brukt ASK gjennom hele dagen. På den andre siden kunne man risikert at barna ble utrygge, frustrerte og mobbet, dersom man bare bruker ASK ved behov. Om man ser til forskning finner man at der personalet har manglende kunnskap og verdier kan det være årsaken til at de ikke har fått informasjon og opplæring om bruken av alternativ kommunikasjon (Tetzchner & Martinsen, 2020).

Alle barn har rett til tilhørighet i fellesskapet og være en del av et fellesskap (Haug, 2014). I et inkluderende fellesskap ligger det i begrepet at alle og absolutt alle er med (Statped, 2022). Det er med andre ord av inkluderingen sin natur at alle er med. Det kan være avgjørende for at alle barn skal bli inkludert i et fellesskap for å normalisere bruk av tegn og at det er en del av det ordinære tilbudet i barnehagen. Man kan tenke seg at det fremmer inkludering av barna, og at voksne og barna forstår hverandre bedre. Det er viktig å kunne kommunisere med hverandre både for å trives og for å få til god lek. Dette kan lede fram til at barn trives fordi de føler seg verdifull og føler på livsmestring. Der barn kjenner seg utenfor og ikke får en plass i fellesskapet kan dette føre til det motsatte, at de kjenner på utenforskap (Sandvik, 2023).

Vi skal også legge til rette for medvirkning (Rammeplanen, 2017), der barna skal bli sett, hørt og uttrykket deres skal vi ivarettatt og vi skal se barn som subjekt, der vi anerkjenner de. Er det barn som kommuniserer på andre måter enn verbalspråket, har de også rett til å uttrykke sine synspunkt (Sletten & Jørgensen, 2021).

5.3 Kommunikasjon

Tegn er en god støtte til språkutviklingen og når man bruker tegn, kan alle barna bli inkludert uansett hvilke behov de har (Sandvik, 2023). I studien kom det frem at en av informantene hadde utfordring med at barna ikke brukte tegn med hverandre når det ikke var voksne til stede i leken. Samtidig har hun opplevd at et av de minste barna, tar med seg andre barn og forteller eventyret som henger på avdelingen, med bilde av figurer med tegn. Hun har god erfaring med å bruke tegn, men ikke så mye

erfaring med bildestøtte. Dersom alle de voksne er gode på å bruke både bildestøtte og tegn i alle situasjoner, kan det bidra til at barna følger etter (Andresen, 2020).

Det kom også frem at noen informanter hadde en helt annen erfaring, da barna bruker tegn med hverandre og spesielt med nye barn. Her brukte personalet ASK i alle situasjoner og kunne på den måten være gode forbilder for barna og skape et godt språkmiljø, når de er tett på og kan lytte og bekrefte det barna ønsker å formidle (Høigård, 2019). Her forholder de seg til det som står i rammeplanen (2017), der de inkluderer barna i et språkmiljø der barna kan oppleve glede av å kommunisere med andre og bruke språket sitt.

I undersøkelsen kom det frem ulike hinder informantene hadde med ASK, som motstand, personale glemte å bruke bildestøtte og barn som ikke ønsket å bruke bildestøtte. De to informantene som opplevde motstand i personalgruppen, hadde kanskje ikke alle forståelsen over viktigheten med å bruke ASK og følte kanskje det var ukjent og utrygt. De informantene som opplevde fortvilelse når personalet glemte å bruke bildestøtte, følte at barna ikke klarte å ta imot beskjed og få oversikt over hva som skulle skje den dagen. Informantene uttrykte ønske om at alle skulle bli bevisst på dette og få det inn som en del av verbalspråket. I tillegg var det noen som opplevde å glemme å bruke ASK, da barna hadde godt verbalspråk og ikke ønsket å bruke bilder. Da barna lærer i samhandling med andre i daglige situasjoner (Vedeler, 2019), hadde det kanskje vært lurt å bruke ASK fra barna starter i barnehagen. På den måten kan det bli en del av det normale, der barna lærer fra oppstarten av. Da hadde det vært naturlig for alle barna og bruke bilder og tegn. Her har den ene informanten et godt råd, da hun er en forkjemper og mener det er viktig å dele erfaringer med hverandre, skryte av hverandre og løfte hverandre opp. Er alle i personalet flinke til å bruke ASK og ser verdien i det, kan det bidra til å lykkes.

En måte å gjøre dette på, er som den ene informanten sier å starte i det små og bygge på etter hvert, slik at det ikke blir så uoverkommelig og overveldende. Når man får med hele personalet fra starten av, der man lager et felles mål, snakker om viktigheten med å bruke ASK, hvorfor man skal bruke det og lage et felles mål, er det lettere å lykkes. Når man har møter om dette jevnlig, kan det bidra til at alle ser nytten av dette og får en forståelse for viktigheten med å bruke ASK med alle barna.

I det ene funnet har informanten oppdaget at barna lære fortere når de presenterer nye begrep, ved å se bilde av begrepet, høre begrepet og tegnet til begrepet. Det

stemmer overens med det som Andresen (2020) mener, da den letteste måten barna kan lære på er når man bruker sang med tegn og sangkort med symboler. Et hinder hun har møtt på, er at bildene ikke alltid er tilgjengelig når hun trenger de, da hun føler hun ikke har nok tid til å lage alle disse bildene. Det som er positivt da, er at hun har støttet seg til å bruke hendene, da de alltid er tilgjengelig. Når hun bruker hendene samtidig som hun snakker, kan det være et godt hjelpemiddel som bidrar til at barna lettere klarer å tolke hva som blir formidlet, som er positivt for språkutviklingen (Andresen, 2020).

5.4 Støtte i språkutviklingen

I denne undersøkelsen kom det frem at noen av informantene har opplevd at barna har blitt mindre frustrert etter de begynte med tegn og bildestøtte. Dette samsvarer med det som Lyngseth & Mørland (2022) påpeker, at barna lærer å uttrykke seg ved å bruke symbol og tegn, og kan da lettere forstå og bli forstått. Når barna er i språklig og sosialt samspill med andre, kan de bygge opp språket sitt fra grunnen av, da barna har en medfødt evne til å lære språket i disse samspillene (Høigård, 2019). Som FNs barnekonvensjon (Forente nasjoner, 1989, artikkel 12) påpeker, kan barna velge selv hvordan de vil uttrykke seg. Når informantene bruker både tegn og bildestøtte, kan barna velge selv hvordan de vil uttrykke seg og på den måten kan det bidra til at frustrasjonsnivået bli lavere. På den ene siden kan tegn-til-tale som metode utvikle og støtte språket, der barna får se, høre og utføre ordet. På den andre siden blir tegn en visuell støtte til talen, da man viser begrep og tegn samtidig (Thorbjørnsen, 2020).

Andresen (2020) forteller at språket brukes som redskap for læring, og ASK kan være en god støtte til språket. Dette har noen av informantene erfart, da den ene informanten sier at det er en støtte til verbal språket, mens den andre informanten sier barna har fått bedre språkforståelse av å bruke alternativ supplerende kommunikasjon. Når barna er i disse språklige omgivelsene, kan de som Selsås & Gujord (2020) beskriver, få innspill som de kan bygge opp språket sitt av og gir grunnlag for hva de lærer.

En informant sier at barna kan bildekortene og vet hva de betyr, mens en annen bruker bevisst bildestøtte for å støtte språkutviklingen, da de har sett at alle barna

har hatt nytte av det. Når barna har sett at informantene bruker disse bildene, vil også barna bruke de da vi voksne er rollemodeller for barna, der de tar til seg våre handlinger og væremåter (Sletten & Jørgensen, 2021). Hadde de ikke brukt disse kortene og brukt bildestøtte bevisst, hadde ikke barna hatt den erfaringen og visst hva bildene er på samme måte og kanskje hatt en dårligere språkutvikling enn om personalet hadde vist disse bildene til barna. Språket er det viktigste i barns liv og er avgjørende for sosiale relasjoner og læring (Sandø & Myran, 2018).

6. Avslutning

I denne oppgaven har jeg hatt søkelys på å svare på problemstillingen:

Hvordan bruker barnehagelærere ASK for å støtte språkutviklingen for alle barn i barnehagen? Jeg hadde søkelys på fem barnehagelærere sin erfaring med bildestøtte og tegn-til-tale med alle barna i barnehagen.

Førforståingen min var at jeg ikke trodde at alle informantene mine jobbet bevisst med ASK. Jeg trodde noen jobbet med bildestøtte mens andre jobbet med tegn. Jeg ser i ettertid at det var informanter som jobbet bare med bildestøtte og andre med både bildestøtte og tegn.

I undersøkelsen kom det frem at informantene hadde ulike erfaringer med ASK, men alle brukte det bevisst for å støtte språkutviklingen for alle barna i barnehagen. Noen av informantene brukte både bildestøtte og tegn gjennom hele dagen, da de så barna hadde godt utbytte av det. Det som var felles for alle informantene, var at de hadde søkelys på å bruke ASK i overgangssituasjoner, måltid, under samlingsstund, dagtavle, i temasamlinger, garderobesituasjoner, dosituasjon, handvask, og ved hentetid med foreldrene ved behov. Når informantene brukte bildestøtte gjennom dagen, opplevde de at barna kom og pekte på bilder og uttrykte seg gjennom dem.

Etter at informantene begynte å bruke bildestøtte og tegn-til-tale har de observert at barna er mindre frustrert, da de kan uttrykke seg, forstå og bli forstått ved å bruke disse hjelpemidlene. På den måten er det en god støtte til verbalspråket og språkutviklingen for alle barna i barnehagen. Nå klarer barna å gi uttrykk for følelser, behov, interesse og de klarer å formidle uten at verbalspråket er på plass.

Det som også kom frem, var at når informantene visualiserte språket ved å bruke bildesymbol, har de opplevd økt deltakelse, kommunikasjon og engasjement fra barna. Dette blir inkluderende, da alle har ett felles språk der alle blir forstått. Den ene informanten har opplevd at barn har fått bedre språkforståelse etter at de begynte å bruke alternativ supplerende kommunikasjon. Ved at de voksne er språkmodeller, bruker bildestøtte og sier ordene riktig bidrar det til et godt språkmiljø.

Etter funnene mine i denne undersøkelsen, har jeg sett at det er viktig å begynne med ASK helt fra barna begynner i barnehagen, slik at det blir naturlig for alle barn å bruke det og det blir en del av det normale. På den måten kan de barna som trenger

det mest, ikke bli sett på som spesiell, da ASK blir brukt med alle og ikke bare med enkeltbarn. For å lykkes er det viktig å ha ett felles mål, der man får med alle personale fra starten av, slik at alle får en forståelse på hvorfor man skal bruke ASK og hvordan. Ved å bruke ASK på denne måten, kan man støtte språkutviklingen for alle barn i barnehagen.

7. Litteraturliste

Andresen, G. H. (2020). *Alternativ supplerende kommunikasjon (ASK) for alle barn i barnehagen; Hvordan komme i gang?* Pedlex.

Barnehageloven. (2020, § 39). *Barn med behov for alternativ og supplerende kommunikasjon (ASK)*.

https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-64/KAPITTEL_4#%C2%A719

Bachmann, K & Haug, P. (2006). *Forskning om tilpasset opplæring*. Forskningsrapport nr. 62. Utdanningsdirektoratet.

Dalland, O. (2022). *Metode og oppgaveskriving*. (7.utg). Gyldendal.

Fangen, T. (2022). *Kvalitativ metode*. De nasjonale forskningsetiske komiteene.

<https://www.forskningsetikk.no/ressurser/fbib/metoder/kvalitativ-metode/>

Forente nasjoner. (1989). *FNs konvensjon om barnets rettigheter*: Vedtatt av De Forente-nasjoner 20. november 1989; Ratifisert av Norge 8. januar 1991 (Rev. oms. mars 2003 med tilleggsprotokoller). Barne- og familiedepartementet.

https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/bfd/bro/2004/0004/ddd/pdfv/178931-fns_barnekonvensjon.pdf

Giæver, K. (2015). *Inkluderende språkfelleskap i barnehagen*. Fagbokforlaget.

Gunnestad, A. (2022). Resiliens - Tidlig innsats for å bygge motstandskraft og mestringsevne hos barn i risiko. I E. J., & B. Mørland (Red.). *Tidlig innsats i tidlig barndom*. (2. utg. s. 74-76). Gyldendal.

Gujord, A. K. H (Red.) & Selås, M. (2020). *Språkmøte i barnehagen*. Fagbokforlaget.

Haug, P. (2014). *Dette vet vi om inkludering*. Gyldendal akademisk.

Hesselberg, J. O. (2020). *Confirmation Bias, eller Bekreftelsesfellen på norsk*. Ijas.

<https://ijas.no/post/bekreftelsesfellen-confirmation-bias/>

Høigård, A. (2019). *Barns språkutvikling; muntlig og skriftlig*. (4.utg). Universitetsforlaget.

- Jonassen, T. (2017). *Fører samtaler med tegn: – Mindre frustrasjon hos både barn og voksne*. Barnehage.no.
<https://www.barnehage.no/barn-med-spesielle-behov-kommunikasjon-pedagogikk/forer-samtaler-med-tegn--mindre-frustrasjon-hos-bade-barn-og-voksne/116515>
- Kleppenes, A. M & Sande, A. (2018). Lovverk og Ask. I Næss, K. A. B & Karlsen, A. V (Red.). *God kommunikasjon med Ask- brukere*. (s. 65- 66). Fagbokforlaget.
- Kunnskapsdepartementet. (2017). Rammeplan for barnehagen: *Forskrift om rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Udir.
<https://www.udir.no/contentassets/7c4387bb50314f33b828789ed767329e/rammeplan-for-barnehagen---bokmal-pdf.pdf>
- Lyngseth, E. J., & Mørland. B. (2022). Tidlig innsats i tidlig barndom. I E. J. Lyngseth & B. Mørland (Red.), *Tidlig innsats i tidlig barndom* (2. utgave. s. 26). Gyldendal.
- Lyngseth, E. J., & Andresen, G. H. (2022). Tidlig innsats med alternativ og supplerende kommunikasjon. I E. J. Lynseth & B. Mørland (Red.). *Tidlig innsats i tidlig barndom*. (2. utg. s.110-122). Gyldendal.
- Mørland, B., Groven, B., & Hoven, G. (2022). Lek i spesialpedagogisk arbeid. I E. J. Lyngseth & B. Mørland (Red.). *Tidlig innsats i tidlig barndom*. (2.utg. s. 133-135). Gyldendal.
- Sandvik, K. A. (2023). *Tegn som støtte til tale for alle i barnehagen*. Fagbokforlaget.
- Sandø & Myran. (2018). *Språkarbeid og utforskende skriving i barnehagen*. Pedlex.
- Sletten, B. O & Jørgensen, Å. E. (2021). *Forstå de yngste barna sin lek i barnehagen*. Fagbokforlaget.
- Statped. (2022). *Hva er inkludering? I et inkluderende læringsmiljø har alle sin naturlige plass i det faglige og sosiale fellesskapet*. Statlig spesialpedagogisk tjeneste.
<https://www.statped.no/temaer/inkludering2/hva-er-inkludering/>.

- Stokken, R, Andenes, E, Båtevik, F. O & Folkestad, B. (2022). *Handbok for førstegongs- forskeren; Den gode empiriske oppgaven i sosialt arbeid*. Fagbokforlaget.
- Tetzchner, S. V & Martinsen, M. (2020). *Alternativ og supplerende kommunikasjon: En innføring i tegnspråkopplæring og bruk av kommunikasjonshjelpemidler for mennesker med språk- og kommunikasjonsvansker*. Gyldendal.
- Tjora, A. H. (2018). Koding og kodegruppering. I Tjora, *Viten skapt: Kvalitativ analyse og teoriutvikling* (2018. utg., s. 36–55). Cappelen Damm akademisk.
- Thorbjørnsen, B. (2020). *Teikn-til-tale skapar tryggleik og inkludering i barnehagen*. Språkprat. Et populærvitenskapelig tidsskrift.
<https://sprakprat.no/2020/02/14/teikn-til-tale-skapar-tryggleik-og-inkludering-i-barnehagen/#more-3430>
- UiO. (2024). Universitetet i Oslo. *Nettskjema. Hva er nettskjema?*
<https://www.uio.no/tjenester/it/adm-app/nettskjema/>
- Utdanningsdirektoratet. (2017). *Språk i barnehagen- mye mer enn bare prat*.
<https://www.udir.no/laring-og-trivsel/stottemateriell-til-rammeplanen/sprak-i-barnehagen--mye-mer-enn-bare-prat/>
- Vedeler, L. (2019). *Sosial mestring i barnegrupper*. Universitetsforlaget.

8. Vedlegg

Vedlegg 1: Informasjon og samtykkeskjema

Vil du delta i bachelorprosjektet i barnehagelærerutdanningen?

Dette er et spørsmål til deg om du vil delta i et bachelorprosjekt der formålet er å finne ut hvordan barnehagelærere kan bruke alternativ og supplerende kommunikasjon, for å støtte språkutviklingen for alle barn i barnehagen. I dette skrivet gir jeg deg informasjon om mål for prosjektet og hva deltakingen vil innebære for deg. Jeg er svært takknemlig for at du stiller opp, slik at jeg kan gjennomføre utdanninga mi dette vårsemesteret som planlagt.

Formål

«Å kommunisere på andre måter enn gjennom talespråk kalles alternativ og supplerende kommunikasjon, forkortet til ASK». Det er en persons språk, og måte å uttrykke seg på (Statped, 2021).

Formålet mitt er å finne ut hvilke erfaringer barnehagelærere har med å bruke ASK for å støtte språkutviklingen for alle barn i barnehagen.

I praksistiden min i barnehagen, har jeg opplevd frustrerte barn som ikke klarer å uttale det som de ønsker og klare å formidle. I tillegg har jeg sett at ved å bruke bilde, har barn uten språk klart å formidle dette ved hjelp av bilder. Jeg ønsker å forske på dette, for å få økt kunnskap og lære gjennom erfaringene jeg får frem gjennom intervju, som jeg kan ta med meg videre i arbeidet som barnehagelærer.

Hvem er ansvarlig for forskingsprosjektet?

Høgskulen i Volda ved høgskulelektor Kari Pauline Longva er ansvarleg for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Fordi du er pedagogisk leder er det interessant for meg å samle inn data fra deg for å få rikere kunnskap om dine erfaringer med temaet ASK som støtte i språkutviklingen og for å få rikere kunnskap om korleis de arbeider med tema ASK i deres barnehage.

Jeg ønsker erfaringer fra ulike måter å bruke ASK på, både positive og negative, som jeg kan ta med meg og drøfte i oppgaven.

Jeg har fått kontaktopplysningene dine med styrer.

Hva vil det ha å innebære for deg å delta?

Dersom du velger å delta i prosjektet, innebærer det at jeg vil gjennomføre et intervju, som vil ta ca. 30-60 minutt. Jeg vil bruke en intervjuguide som jeg går ut ifra. Denne kan du få tilsendt om du ønsker, og ber om det. Opplysningene blir registrert gjennom lydopptak og skriftlig underveis. Informasjonen blir analysert og anonymisert. Funnene vil bli presentert i bacheloroppgaven min i slutten av mai.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Dersom du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å gi noen grunn. Alle personopplysningene dine vil da bli slettet. Det vil ikke føre til noen negative konsekvenser for deg dersom du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan oppbevarer og bruker opplysningene dine

Jeg vil bare bruke opplysningene om deg til formålet jeg har gjort rede for i dette skrevet. Jeg behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

Navnet og kontaktopplysningene dine vil jeg erstatte med en kode som blir lagret på egen navneliste, skilt fra det andre datamaterialet. Data blir lagra på låst datamaskin.

I tillegg til meg selv er det bare ansvarlig for prosjektet ved Høgskolen i Volda, høgskolelektor Elin Førde, som vil ha tilgang til datamaterialet. I mitt prosjekt er du registrert bare med stemme. Opptak blir slettet når data er transkribert, og det transkriberte datamaterialet blir slettet ved prosjektslutt 20. juni 2024.

Hva skjer med opplysningene dine når jeg/vi avslutter forskingsprosjektet?

Prosjektet skal avsluttes innen 20. juni 2024. Alle personopplysninger og datamateriale vil bli slettet når prosjektet er avsluttet.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på samtykket ditt.

På oppdrag fra Høgskolen i Volda har Sikt – Kunnskapssektorens tjenesteleverandør vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Rettene dine

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hva opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene,

- å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende,
- å få slettet personopplysninger om deg,
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av personopplysningene dine.

Dersom du ønsker å få innsyn, slettet eller rettet personopplysningen i datamaterialet, kan du ta kontakt med emne- og prosjektansvarlig Kari Pauline Longva per e-post eller telefon.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Om du har spørsmål til bachelorprosjektet, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Anonymisert (rettleier)
- Kari Pauline Longva (emneansvarlig og prosjektansvarlig) 70075433 longvaka@hivolda.no
- Høgskolen i Volda ved personvernombud: Cecilie Røeggen, 70075073
personvernombod@hivolda.no

Dersom du har spørsmål knyttet til vurderingen av prosjektet fra Sikts personverntjenester kan du ta kontakt via:

- e-post (personverntjenester@sikt.no) eller telefon: 73 98 40 40.

Med vennlig hilsen

Student

Prosjektansvarlig

Anonymisert

Høgskulelektor Kari Pauline Longva

Samtykkeerklæring

Samtykket skal gjøres skriftlig.

Jeg har mottatt og forstått informasjon om bachelorprosjektet om ASK som støtte i språkutviklingen og har fått mulighet til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju

Jeg gir samtykke til at mine opplysninger blir behandlet frem til prosjektet er avsluttet, 20. juni 2024.

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 2: Intervjuguide

Intervjuguide

«Hvordan kan barnehagelærere bruke alternativ og supplerende kommunikasjon, for å støtte språkutviklingen for alle barn i barnehagen?»

«Å kommunisere på andre måter gjennom talespråk kalles alternativ og supplerende kommunikasjon» (statped, 2021) (ASK)

Tusen takk, for at du stiller som informant til bachelor oppgaven min. Jeg gleder meg til intervjuet og til å høre om dine erfaringen med å bruke ASK. Under intervjuet vil jeg stille spørsmål om hvordan du som barnehagelærer, bruker ASK i hverdagen med alle barna. Jeg ønsker å høre hvordan dere bruker ASK i hverdagen, hvilke erfaringer du har både positive og negative og i hvilke situasjoner dere bruker ASK. Det er ikke noen fasit på dette, så jeg ønsker bare å høre hva du mener og tenker.

Spørsmål:

Bakgrunnsopplysning om barnehagen:

- Hvor stor er barnehagen?
- Hva er alder på barna på din avdeling?
- Hvor mange pedagoger jobber på hver avdeling?

Bakgrunnsopplysninger om pedagogen:

- Har du lang erfaring med å jobbe i barnehage?
- Har du vært med på utviklingsarbeid? (Rekomp) eller lignende som kurs, opplæring eller tatt noe etterutdanning?

Bruken av Ask i hverdagen:

- Bruker dere ASK bevisst for å styrke språkutviklingen for alle barn i barnehagen?
- Bruker du som pedagog bevisst bildestøtte?
- Har du erfaringer med Tegn- til tale, og bruker du det i hverdagen?
- Har du sett noen forskjell på språkutviklingen til barna etter at dere begynte med ASK?
- I hvilke situasjoner bruker barna ASK i hverdagen?
- Har du noen erfaring med/observert at barna bruker ASK med hverandre?

Erfaringer/opplevelser med ASK

- Har du noen positive erfaringer/opplevelser med å bruke ASK?
- Har du noen negative erfaringer/opplevelser?

Organisering og behovet for ASK:

- Er det noen spesielle situasjoner du har sett det er mer behov for ASK enn i andre?
- Hvordan organiserer du, når dere bruker ASK?
- Er det du som barnehagelærer som har hovedansvaret?
- Bruker du Ask med alle barna i barnehagen?
- Er det noe du tenker studerende barnehagelærer bør vite i møte med ASK på praksisfeltet?

Vedlegg 3: Analyseskjema

Spørsmål	Intervju 1	Intervju 2	Intervju 3	Intervju 4	Intervju 5
•Hvor stor er barnehagen?					
•Hva er alder på barna på din avdeling?					
•Hvor mange pedagoger jobber på hver avdeling?					
•Har du lang erfaring med å jobbe i barnehage?					
•Har du vært med på utviklingsarbeid? (Rekomp) eller lignende som kurs, opplæring eller tatt noe etterutdanning?					
•Bruker dere ASK bevisst for å styrke språkutviklingen for alle barn i barnehagen?					
•Bruker du som pedagog bevisst bildestøtte?					
•Har du erfaringer med Tegn-til- tale, og bruker du det i hverdagen?					

•Har du sett noen forskjell på språkutviklingen til barna etter at dere begynte med ASK?					
•I hvilke situasjoner bruker barna ASK i hverdagen?					
•Har du noen erfaring med/observert at barna bruker ASK med hverandre?					
•Har du noen positive erfaringer/opplevelser med å bruke ASK?					
•Har du noen negative erfaringer/opplevelser?					
•Noen spesielle situasjoner du har sett det er mer behov for ASK enn i andre?					
•Hvordan organiserer du, når dere bruker ASK?					
•Er det du som barnehagelærer som har hovedansvaret?					
•Bruker du Ask med alle barna i barnehagen?					

<p>•Er det noe du tenker studerende barnehagelærer bør vite i møte med ASK på praksisfeltet?</p>					
<p>Ellers har dere noe annet?</p>					